

PEDAGOGISCHE TACT

In interactie met je klas en je leerlingen neem je als leraar geregeld beslissingen in een fractie van een seconde. Er gebeurt zoveel op één schooldag – of zelfs op één enkel moment – dat je vaak intuïtief reageert, nog voor er bewust op de situatie gereflecteerd is. Soms pakt dat niet goed uit; soms ook blijkt je reactie perfect getimed. Zijn dergelijke ingevingen toeval of valt er iets te sturen? Wat zeggen ze over jou als persoon? Kortom, hoe kun je die merkwaardige momenten, waarop een probleemsituatie zich door jouw ingreep ogenschijnlijk als vanzelf oploste, vaker laten plaatsvinden?

Pedagogische tact wordt gedefinieerd als: op het goede moment de juiste dingen doen, óók in de ogen van de leerling. In de praktijkverhalen klinkt altijd de persoonlijke stijl van een individuele leraar door. Die stijl is onimiteerbaar. Hij zit verklonken aan je karakter, je ervaring, je overtuigingen, kortom: aan wie je bent. Ook de situaties waarin je met je kinderen verzeild raakt zijn iedere keer weer nét even anders. De vraag is dan: wat kan een ander daarmee?

In onderstaand voorbeeld laten we zien hoe we in het boek Pedagogische tact in kleine stapjes van praktijk naar theorie gaan. En andersom.

Laten we beginnen bij die praktijk:

Douchen met een paraplu

"Gymmen, opruimen en douchen. Er is een sfeer ontstaan die het 'vrij naakt bewegen' bij de jongens belemmert. Sommige kinderen geven aan dat ze niet meer willen douchen. Er lopen sinds enige tijd ook jongens met hun hand voor hun piemel naar de doucheruimte.

Terug in de klas vraag ik naar hun beleving.

Al snel wordt gezegd dat douchen gevaarlijk is, levensgevaarlijk zelfs. Ik hoor de wetenschappelijke betogen aan, tot niemand meer een aanvulling heeft. Als ik dan vraag waarom ze het écht niet willen, wordt het stil.

Dan zegt Frits: "Ik mag niet nat worden van mijn moeder." Ik vertel hem dat hij van mij niet nat hoeft te worden. "Maar je hebt gezegd dat douchen hier op school verplicht is." "Ja," antwoord ik, "douchen is inderdaad verplicht, maar ik heb nooit gezegd dat je er nat van moest worden." "Dan weet ik iets," zegt Frits en kan het bijna niet zeggen van het lachen. "Ik neem de volgende keer een paraplu mee!"

De keer erna is hij niet de enige met een paraplu. Ik heb shampoo meegenomen. Ze kunnen bijna niet wachten tot de gymles voorbij is. En wist je

Op dinsdagavond 18 juni (19.30 uur) biedt Katholieke Pabo Zwolle de gelegenheid om kennis te maken met het begrip en de betekenis van Pedagogische Tact.

Kijk voor meer informatie op www.kpz.nl

dat douchen leuk is en dat je er nat van wordt, ook met paraplu! Er is nooit meer gezegd dat ze niet wilden douchen. Wel is nog regelmatig gevraagd hoe het toch kwam dat er kinderen waren die geen paraplu bij zich hadden als ze gingen douchen."

Marcel van Herpen

NIET ALLE SPONTANITEIT IS AUTHENTIEK

Wat gebeurt er precies in bovenstaand fragment? Hoe wist Marcel hoe hij moest handelen? Het adequaat reageren op veel (onverwachte) situaties is geen onderdeel van de lerarenopleiding. Ervaring alleen is ook geen garantie om een bekwaam leraar te worden. Maar wat en hoe dan wel?

HUMOR ALS INSTRUMENT

Met schooldouchen als een goede gewoonte die hij graag in stand wil houden, had Marcel zich kunnen verschuilen achter het schoolreglement en kunnen stellen dat "douchen nou eenmaal verplicht is. Einde discussie." Of hij had er bijvoorbeeld voor kunnen kiezen de sfeer van gêne, die hij waargenomen had, te negeren. Maar hij doet iets heel anders, hij plaatst trefzeker een bijna terloopse opmerking die een reikwijdte blijkt te hebben die veel verder gaat dan het doucheprobleem en die rechtstreeks aanhaakt bij de aard van de relatie van hem en zijn leerlingen.

'Het goede doen, op het juiste moment, óók in de ogen van de leerling'

Een sterk instrument in het arsenaal van deze leraar is de omkering, het vervreemdingseffect. De rol van humor in de relatie met leerlingen en de ontwikkeling van tact kan nauwelijks onderschat worden (zie bijvoorbeeld: Van Manen, 1991a, p. 200-204) – humor als manier om frisse lucht te blazen in een broeierige sfeer en een moment afstand te scheppen voor iedereen tot de ingewikkelde situatie waarin ze verzeild geraakt zijn. Het enige dat Marcel zegt – een spontane vondst die karakteristiek is voor de stijl en tact van deze specifieke leraar – is dat het weliswaar een schoolregel is dat er gedoucht moet worden, maar dat niemand beweerd heeft dat leerlingen

daadwerkelijk nat moeten worden. Het effect: de kinderen worden geprikkeld door Marcells omkering: "Hè, wat zegt hij nou? Douchen is toch water over je heen laten stromen?" Je ziet ze denken, je ziet een geamuseerde glimlach op hun lippen verschijnen...

Wat Marcel hier creëert is vrije ruimte. Een vrije ruimte die uitnodigt om ingevuld te worden en waar de leerlingen meteen gretig gebruik van maken. Want wat je het meest blijft van het verhaal, is niet Marcells uitspraak; het is dat beeld van kinderen spelend met paraplu's in een schooldouche. En laat nou dat plan niet van de leraar afkomstig zijn, maar van leerling Frits, die zojuist beweerd had dat hij van zijn moeder niet nat mocht worden.

Na de eerste douchesessie met paraplu's – of eigenlijk al in de voorpret – is de sfeer in de groep hersteld en is een probleemsituatie door de hele groep omgebogen naar... naar de oorspronkelijke balans? Nee, naar meer dan dat. De leerlingen en hun meester zijn in de hilariteit, de fantasie en de gezamenlijke practical joke nog meer een hechte groep geworden.

Dit is zo'n moment dat de leraar en de leerlingen blijft. Dit jaar, maar ook over tien jaar.

Dit is een bewerking van passages uit het boek *Pedagogische Tact* van Geert Bors. Wil je verder lezen in het boek? Kijk dan op www.pedagogischetact.nl en zoek op 'Een introductie tot'. Op die site kan het introductieboekje PT ook besteld worden voor jou (en je collega's).

Voor meer informatie over het NIVOZ, zie www.nivoz.nl

